

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК

НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ЛУГАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

Економічні науки

№ 9

Видавництво ЛДАУ

Луганськ 2001

Свідоцтво про державну реєстрацію ЛГ №427 від 23 квітня 1999 року

До збірника наукових праць вміщено результати наукових досліджень з економічних проблем, що проводилися в 2000 році вченими, аспірантами, магістрантами та студентами Луганського Державного аграрного університету та інших вузів і науково-дослідних інститутів.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – ректор університету, д.е.н., професор Ткаченко В. Г.
Заст. відповідального редактора – проректор з наукової роботи, доцент Алексєєв В. П.
Відповідальний секретар – кандидат економічних наук, професор Наумов Ю. Ф.
Технічний секретар – Соколова Л. І.

Галузь науки – економічні науки

Голова редакційної колегії – Ткаченко В. Г., д.е.н., професор, Луганський ДАУ
Заст. голови редакційної колегії – Фірсов Є. О., д.е.н., Луганський ДАУ
Відповідальний секретар – Бондаренко В.І., к.е.н., доцент, Луганський ДАУ

Члени редакційної колегії:

1. Богачов В. І., к.е.н., професор ЛДАУ
2. Борисенко О.П., к.е.н., доцент ЛДАУ
3. Бузько І.Р., д.е.н., професор ЛДАУ
4. Гончаров В. М., д.е.н., професор СУДУ
5. Гудзинський О. Д., д.е.н., професор НАУ
6. Дем'яненко М. Я., д.е.н., професор НДІ аграрної економіки УААН
7. Март'янов В. П., д.е.н., професор Харківського ДАУ
8. Кочетков О. В., к.е.н., доцент ЛДАУ
9. Матичак П. П., к.е.н., доцент ЛДАУ
10. Можасва В.М., ст. викладач
11. Наумов Ю. Ф., к.е.н., професор ЛДАУ
12. Рудов О.П., к.е.н., доцент ЛДАУ
13. Саблук П. Т., д.е.н., професор НДІ аграрної економіки УААН
14. Савчук Е. К., д.е.н., професор НАУ
15. Співак М.Г., к.е.н., професор ЛДАУ
16. Стрельникова І.О., к.е.н., ст. викладач
17. Фірсов Є. О., д.е.н., професор ЛДАУ

Друкуються за рішенням вченої Ради Університету. Збірник включений до переліку № 3 наукових видань, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт (з постанови президії Вищої атестаційної комісії України від 10 листопада 1999 р. № 3-05/11).

© Луганський Державний аграрний університет Міністерства аграрної політики України, 2001

© ООО "Элтон - 2"

РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Переход к рыночной экономике, юридическое признание частной собственности вызвали к жизни и возродили на Украине активную предпринимательскую деятельность. История предпосылок вызревания и становления предпринимательства в мировой экономике и в нашем государстве имела сложный, иногда трагический характер. Украина имеет давние традиции и специфические особенности, которые необходимо учитывать на современном этапе формирования предпринимательства и развития предпринимательской среды.

Впервые понятия "предприниматель" и "предпринимательство" употребил англичанин Ричард Контильён [1]. Его высказывания определили, что предприниматель - это человек риска, а источник богатства - земля и труд. Француз Ж. Б. Сей в книге "Трактат политической экономии" сформулировал определение предпринимательской деятельности как комбинирование трех классических факторов производства - земли, капитала и труда. Кроме того, именно Ж. Б. Сей охарактеризовал личность предпринимателя как активную движущую силу в экономике [2]. По мнению англичан А. Слита и Д. Рикардо, представлявших экономику, как саморегулирующийся механизм, предпринимательская прибыль есть компенсация собственности за риск [3,4].

На рубеже XIX-XX веков начинает развиваться институт предпринимательства. Английский экономист А. Маршалл добавил к трем классическим факторам производства - земля, труд, капитал - четвертый фактор - организацию [5]. Американец Дж. Б. Кларк уточнил формулу Сея, доказывая, что в процессе производства участвуют четыре фактора: капитал, капитальные блага - средства производства и земля, деятельность предпринимателя и труд рабочего. В книге "Распределение богатства" Дж. Б. Кларк писал: "Свободная конкуренция стремится дать труду то, что создается трудом: капиталистам то - что создается капиталом, предпринимателям - то, что создается функцией координации".

На основе изученных работ ряда авторов [7;8], можно определить следующие модели предпринимательства: американская модель связана с высокой престижностью предпринимательства, уважением к активному деловому человеку, умеющему «делать деньги», английская модель предусматривает уважение к личности работника, мотивацию работников и поощрение достижений, обеспечение высокого качества работ и услуг, предпринимательство в Японии основывается на традициях уважения к старшему, коллективизма, всеобщего согласия, вежливости.

По нашему мнению, Украине, находящейся на пути становления и развития предпринимательства, необходимо взять все положительное из национальных особенностей предпринимательства других стран, добавив сюда такие национальные особенности украинского народа, как отсутствие культа богатства, ценность коллективизма и взаимопомощи, меценатство, трудолюбие и служение Отчизне.

Современный период становления предпринимательства в Украине начался в конце 80-х годов с развития подряда на аренду, индивидуальной трудовой деятельности и появления кооперативов, создаваемых на основе частной собственности. Первым законом, который разрешил частную собственность, был закон "О собственности" [9]. Он способствовал процессу легализации предпринимательской деятельности. В Украине термин "предпринимательство" официально признан лишь принятым 7 февраля 1991 года Законом Украины "О предпринимательстве" [9].

образовалась вследствие недостатка средств получаемых от реализации сельскохозяйственной продукции.

Дебиторами являются более 80 предприятий, из которых 60% это крупные и мелкие сельскохозяйственные предприятия, которые не могут вернуть долги, а с остальными дебиторами расчеты осуществляются при помощи бартера и зачетов взаимной задолженности.

В хозяйстве регулярно проводятся акты сверок дебиторской и кредиторской задолженности. По результатам сверки один раз в год проводится взаимозачет между предприятиями по погашению долгов.

Так как ЛИАП является государственным предприятием и имеет определенное финансирование со стороны Украинской академии аграрных наук, имеются факты погашения задолженности путем проведения межзачетов и векселей. Разработанный план финансирования позволяет выплачивать задолженность по заработной плате работникам ЛИАП, а рабочим подсобного хозяйства проводится оплата сельскохозяйственной продукцией, то есть методом безналичного расчета.

Безналичные расчеты играют важную роль в процессе производства в сельскохозяйственных предприятиях. С их помощью завершается кругооборот средств предприятия и начинается новый производственный цикл.

Таким образом рациональная организация контроля за составлением расчетов способствует укреплению договорной и расчетной дисциплины, выполнению обязательств по поставкам продукции, лучшему соблюдению платежной дисциплины. На данном этапе за счет административных методов в форме мер налоговой политики, жесткого банковского контроля, работы арбитражных судов можно способствовать формированию эффективной финансово-кредитной системы на государственном уровне. А внутри предприятий повышение эффективности использования безналичных расчетов зависит от перехода на более прогрессивные формы и методы ведения расчетов на основе широкого применения средств компьютеризации и путем создания автоматизированных рабочих мест работников по бухгалтерскому учету.

УДК 631.115.8

В.В. Гончаренко
канд.екоп.наук, доцент
Полтавського кооперативного
інституту

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРИРОДИ КООПЕРАТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Ринкові перетворення в аграрній сфері та масове відродження різних видів кооперативів сьогодні є ключовим моментом у побудові ефективної ринкової економіки в Україні. Як свідчить світовий досвід, економічна система не може вважатись повноцінною без розвинутого кооперативного сектора. Історично в ринковій економіці виникли дві принципово відмінних господарських ідей, які доповнюють і врівноважують одна одну та роблять ринкову економіку більш ефективною. Це ідеї підприємництва і кооперації. Відповідно існують і два принципово відмінних типи господарюючих суб'єктів - підприємницькі та кооперативні. Підприємницькі організації здійснюють господарську діяльність із задоволення потреб інших осіб з метою отримання прибутку від вкладеного в організацію цієї діяльності капіталу. Кооперативні організації здійснюють господарську діяльність із самозабезпечення, самозадоволення наявних потреб шляхом об'єднання з іншими особами, що мають аналогічні потреби. Таке самозабезпечення стає можливим

завдяки об'єднанню багатьох осіб в єдину організацію, що дозволяє сформувати невеликими індивідуальними вкладками необхідний капітал для здійснення господарської діяльності.

Таким чином, ці дві форми господарської діяльності принципово відрізняються мотивацією їх учасників. Головним мотивом участі осіб у бізнесі є отримання прибутку на вкладений капітал. Мотивацією участі в кооперативі є отримання послуг. Базою підприємницької діяльності є капітал, кооперативної - потреби осіб, що об'єдналися. Ця специфіка знайшла своє відображення у визначених в усьому світі принципах діяльності кооперативів.

В найбільш загальному вигляді кооперативні принципи були сформульовані Міжнародним кооперативним альянсом (МКА) - створеною ще в 1895 році міжнародною організацією кооперативів до якої сьогодні входять 9 міжнародних та 226 національних організацій (асоціацій, конфедерацій, ліг, спілок та ін.) кооперативів із 101 країни світу. Декларації, в яких були узагальнені і сформульовані міжнародні кооперативні принципи приймалися МКА в 1937 та 1966 роках. В 1995 році на ювілейному Конгресі МКА в Манчестері була прийнята "Декларація про кооперативну ідентичність". На основі узагальнення понад 150-літнього досвіду міжнародного кооперативного руху в Декларації дано визначення кооперативу, перелік найбільш важливих цінностей кооперативного руху та принципів, на яких має базуватися діяльність кооперативів у XXI столітті.

В Декларації відзначається, що "кооператив - це автономна організація осіб, які добровільно об'єдналися з метою задоволення своїх суспільно-економічних, соціальних та культурних потреб за допомогою підприємства, яким вони спільно володіють та демократично управляють". Це визначення не розглядається як опис "ідеального кооперативу". В ньому лише підкреслюються найважливіші узагальнюючі характеристики кооперативу.

В Декларації також підкреслюється, що "кооперативи базуються на певних цінностях, таких як: взаємодопомога, взаємна відповідальність, демократія, рівність, справедливість та солідарність. За традиціями засновників кооперативного руху члени кооперативів дотримуються етичних принципів: чесність, відкритість, соціальна відповідальність та піклування про інших".

Кооперативні принципи, відзначається в Декларації, є тими спрямовуючими ідеями, за допомогою яких кооперативи впроваджують в життя цінності кооперативного руху. До визначених в усьому світі кооперативних принципів належать:

1. Добровільне і відкрите членство.

Кооперативи є добровільними організаціями, відкритими для всіх, хто може користуватись їхніми послугами та готовий взяти на себе відповідальність, пов'язану з членством, без дискримінації щодо статі, соціального становища, національності, політичної чи релігійної належності.

2. Демократичний членський контроль.

Кооперативи є демократичними організаціями, які контролюються своїми членами. Члени приймають участь у розробці стратегії кооперативу та прийнятті рішень. Чоловіки й жінки, що обрані представниками, підвітні членам кооперативу. Члени первинних кооперативів мають рівне право голосу (один член - один голос). Кооперативи інших рівнів також мають бути організовані на демократичних засадах.

3. Економічна участь членів кооперативу.

Члени своїми вкладками формують та демократично контролюють капітал своїх кооперативів. Певна частина капіталу є спільною (неподільною) власністю. Члени можуть отримувати якусь обмежену компенсацію на свою частку капіталу або не мати такої компенсації. Це має бути передбачено умовами членства.

Члени кооперативу спрямовують доходи від його діяльності за одним чи кількома напрямками:

- на розвиток кооперативу, створюючи резерви, частина яких має бути непозильною.
- на винагороду членів відповідно до обсягу їхніх операцій, здійснених через кооператив.
- на розвиток інших видів діяльності і підтримку ініціатив, схвалених членами кооперативу

4. Автономія і незалежність.

Кооперативи є автономними організаціями самопомоги, що контролюються своїми членами. Якщо вони укладають угоди з іншими організаціями, в тому числі державними, чи залучають кошти із зовнішніх джерел, то це робиться на умовах збереження демократичного контролю членами за діяльністю кооперативу та збереження його кооперативної автономії.

5. Освіта, підвищення кваліфікації, інформація.

Кооперативи дбають про освіту та підвищення кваліфікації своїх членів, виборних представників, менеджерів і працівників, аби кожен з них міг вносити ефективний внесок в розвиток свого кооперативу. Вони також інформують громадськість, особливо молодь та громадських діячів, про природу і переваги кооперації.

6. Співпраця між кооперативами.

Співпрацюючи на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях, кооперативи найефективніше слугують своїм членам і розвивають кооперативний рух.

7. Турбота про громаду. Кооперативи працюють на розвиток своїх громад, керуючись політикою, схваленою членами.

Наведені вище принципи лише в загальних рисах характеризують основи діяльності кооперативів як форми господарювання. Вони сформульовані стосовно всіх видів кооперативів і не дозволяють в повній мірі ідентифікувати кооператив як специфічну форму господарювання. В зв'язку з цим, важливо виділити чіткий перелік ознак, сукупність яких дозволяє зробити висновок, що певне об'єднання осіб є кооперативом. Ці ознаки й будуть базовими кооперативними принципами. Крім цього, відсутність окремих ознак може бути показником відходу даної організації від специфічної соціально-економічної природи кооперативу. Такі ознаки можна вважати фундаментальними кооперативними принципами.

Перш за все слід відзначити, що будь-яку характеристику кооперативу можна віднести до однієї з трьох його сторін – організаційної, економічної чи соціальної. Адже кооператив можна характеризувати і з управлінської точки зору, аналізуючи особливості його внутрішньої побудови як організації, і з економічної точки зору, розглядаючи фінансово-господарський механізм функціонування як господарського підприємства, і з соціальної точки зору, досліджуючи його місце в системі суспільних відносин. Звичайно, такий розподіл є до певної міри умовний, але він логічний та необхідний для формулювання чітких ознак для ідентифікації кооперативу.

Базові економічні принципи діяльності кооперативів, незалежно від їх виду, наведені в таблиці 1.

На цих принципах традиційно базувалась діяльність кооперативів різних країн, видів та напрямків діяльності.

Слід відзначити, що кооперативи створюються для задоволення однорідних потреб своїх членів і ці потреби визначають вид кооперативу. Наприклад, кредитний кооператив створюється групою осіб, що мають потреби у тимчасових коштах (кредитах), ощадний кооператив об'єднує осіб, що мають заощадження і потреби у їх інвестуванні, ощадно-позичковий кооператив об'єднує обидві вказані групи. Вид потреб визначає особливості господарського механізму діяльності кооперативу. Але при цьому, ця діяльність має неприбуткову природу і базується на кооперативних принципах.

Принципи діяльності кооперативних організацій

Економічні принципи	Організаційні принципи	Соціальні принципи
Члени кооперативу мають спільні економічні інтереси, а кооператив - неприбуткову економічну природу	Членство в кооперативі є добровільним та особистим (не передається іншим особам і не успадковується)	Створення системи самопомоги населення, яка базується на взаємодопомозі
Члени кооперативу є одночасно його власниками і клієнтами (споживачами послуг)	Членство в кооперативі є відкритим (потенційна доступність членства в межах можливостей кооперативу)	Альтруїзм членів, що базується на солідарності соціальних груп
Кооператив надає послуги своїм членам з метою скорочення витрат та/або підвищення дохідності їхніх приватних господарств	Демократичне управління і контроль в кооперативі за принципом "один член - один голос"	Просвітня робота серед членів та населення стосовно принципів демократії і кооперації
Справедливе пропорційне фінансування членами діяльності кооперативу	Рівні права членів в користуванні послугами та управлінні	Турбота про громаду, з якою пов'язані члени кооперативу
Капітал кооперативу складається з дольової (пайової) та неподільної (колективної) частин	Діяльність членів виборних органів управління та контролю на громадських засадах	Співпраця з іншими кооперативами з метою розвитку системи взаємодопомоги
Винагорода вкладеного капіталу (нарахування на паї) обмежується	Відповідальність членів за роботу та розвиток свого кооперативу	Дотримання політичного нейтралітету

Література

1. Гончаренко В.В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика. - К.: Наукова думка, 1997. - с.13
2. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: Практик. Посіб./ Р.Блок, В.В.Гончаренко, Н.А.Іванова та ін. - К.: Урожай, 2001. - с.17-31, 54-91
3. Гончаренко В.В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика. - К.: Наукова думка, 1997. - с.13

УДК 33: 316 (075)

І.А. Кириченко

ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В ЛУТАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Здійснення земельної реформи в цілому по Україні безпосередньо пов'язано зі зміною структури зайнятості трудового потенціалу села, його відтворення, формування ринку сільської праці. В сучасних умовах на процес відтворення трудових ресурсів села впливає погіршення демографічної ситуації у сільській місцевості, зменшення попиту на робочу силу за межами сільськогосподарського виробництва, структурні зміни зайнятості у сільському господарстві.